

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDĀ LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI ĽA VHUVHILI (P2)

ĽARA 2011

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: awara 2

Bammbiri ĩli ĩ na masiatari a 18.

PFESANI

Vhalani siatari heli nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso:

1. Ni songo lingedza u vhalu bammbiri lothe. Tolani thebulu ya zwi re ngomu kha siatari li tevhelaho ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda nwaha uno. Nga murahu, vhalani mbudziso idzi uri ni kone u nanga dzine na tama u fhindula.

2. Bammbiri heli lo vhumbwa nga khethekanyo NNA:

KHETHEKANYO YA A: Nganea (35)

KHETHEKANYO YA B: Dirama (35)

KHETHEKANYO YA C: Nganeapfufhi (35)

KHETHEKANYO YA D: Vhurendi (35)

3. Fhindulani MBUDZISO MBILI fhedzi, dzi tshi bva kha khethekanyo MBILI dze na nanga kha idzo khethekanyo nna.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha nganea ye na guda.

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha dirama ye na guda.

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI

Fhindulani mbudziso MBILI.

Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.

4. Tevhedzani ndaela dzo nwalwaho mathomoni a khethekanyo inwe na inwe nga vhuronwane.

5. Nomborani phindulo dzanu nga ndila ye mbudziso dza nomborwa ngayo kha bammbiri la mbudziso.

6. Thomani khethekanyo inwe na inwe kha siatari LISWA.

7. Nwalani nga vhudele nahone zwi no vhalea.

8. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 60 kha khethekanyo inwe na inwe.

ZWI RE NGOMU

NOMBORO YA MBUDZISO	MBUDZISO	MARAGA
KHETHEKANYO YA A: NGANEA		
Fhindulani mbudziso NTHIHI INWE NA INWE.		
1. <i>U tshila ndi u vhona</i>	Mbudziso ndapfu	35
2. <i>U tshila ndi u vhona</i>	Mbudziso pfufhi	35
KHETHEKANYO YA B: DIRAMA		
Fhindulani mbudziso NTHIHI INWE NA INWE.		
3. <i>Findinkodo</i>	Mbudziso ndapfu	35
4. <i>Findinkodo</i>	Mbudziso pfufhi	35
KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI		
Fhindulani mbudziso NTHIHI INWE NA INWE.		
5. <i>Ndi a putedza ha itea dembe</i>	Mbudziso ndapfu	35
6. <i>Ri nga kunda</i>	Mbudziso pfufhi	35
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI		
Fhindulani mbudziso MBILI DZINWE NA DZINWE.		
7. <i>Vha songo niala</i>	Mbudziso pfufhi	17½
8. <i>Ro tangana</i>	Mbudziso pfufhi	17½
9. <i>Ho nengiwa: 17 Lambamai 1988</i>	Mbudziso pfufhi	17½
10. <i>A todaho munamba ndi nnyi</i>	Mbudziso pfufhi	17½

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

KHETHEKANYO	NOMBORO YA MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO DZO FHINDULWAHO	√
A: Nganea (Mbudzo ndapfu KANA pfufhi)	1–2	1	
B: Dirama (Mbudzo ndapfu KANA pfufhi)	3–4	1	
C: Nganeapfufhi (Mbudzo ndapfu KANA pfufhi)	5–6	1	
D: Vhurendi	7–10	2	
PFESANI: Ivhani na vhuṭanzi uri no fhindula kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

KHETHEKANYO YA A: NGANEA

U TSHILA NDI U VHONA – RN Maḍadzhe

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha idzo dzi re afho fhasi.

MBUDZISO 1 (Mbudziso ndapfu)

Vhulapfu ha phindulo ya mbudziso ndapfu kha vhu vhe maipfi a u bva kha **250** u ya kha **300**.

Talutshedzani uri munwali o kona u gumafhi u bvisela khagala puloto ya nganea iyi. [35]

MBUDZISO 2 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani mafhungo a re afho fhasi uri ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho:

Nga ngomu vhuongeloni uvhu, kha dziṁwe dza dziofisi, hu wanala dokotela Mpho. Mpho u khou endela u ṭola mabammbiri awe ane a amba nga ha malwadze o fhambanaho. Zwauri u dokotela a zwi vhuyi zwa hanga. U vhone a o ambara ludzhasi lutshena lune madokotela manzhi lifhasini a anzela u lu ambara. Tshiṁwe tshifhinga u nga wana Mpho o litsha u vhaḷa mabammbiri aya, wa wana o sedza nṯha, zwi dubaho mulomoni hu si na zwiṁwe arali vhu si vhutsi. Vhunga muthada yo dzula kha tshidulo tshi tendaho u mona, u nga wana tshiṁwe tshifhinga a tshi ri u dzunguluwa a dovha. Hu hone vhutshilo kha vhaṁwe li ḷa maladze. Zwezwi a kha tshiimo itshi, ndi hune a anzela u vha a tshi khou humbula: "Ngoho vhutshilo vhu khou ndifhela. Ndi fhanu a hu na tshine nda lila. Ndu yo nakaho ndo fhaṭa ngeno musadzi wa ṯhase ndo mala. Ndi tshi tshimbila, zwiṁoni zwi tou ita na u lidza miludzi ngeno vhathu vha tshi wa nga magona. Hone, tshine tsha khou ita zwauri namusi ndi pfe ndi sa diphini, ndi uri musadzi wanga ndi vho mu vhona sa khaladzi. Ndi vho mu vhona sa khaladzi nga nṯhani ha Maria. Muongi uyu a no pfi Maria o ḍinakela vha hashu. Ngavhe ndo vha ndi sa athu u vHINGA, ndo vha ndi tshi ḍo ḍiposa khae, naho e na muthannga wawe. Ndi zwa vhukuma, ṯhavhanyedza i ḷa mbudzi, tsalela i ḷa kholomo. Ndi fanela u vhamba maano a u wana hoyu Maria, huufha na ene a tshi nga u ya ntakalela!"

Zwezwi Mpho a tshi khou humbula nga u rali, hu pfala milenzhe ya muthu a tshimbilaho, o ambaraho zwienda. Muungo u itwaho nga izwi zwienda, u pfala u tshi ḍa wa ṯhukuwa henefha munangoni wa ofisi ya Mpho. Mpho a mbo ḍi didzudzunya nga u ṯavhanya.

2.1 Topolani fhungo line ḷa sumbedza uri Mpho u a huliswa nga vhathu. (2)

2.2 Nani zwithu ZWIVHILI zwine Mpho a khou diphina ngazwo vhutshiloni hawe. (2)

- 2.3 Bulani dzina la muongi ane a khou tswa mbilu ya Mpho. (1)
- 2.4 Bulani dzina la mutannga wa Maria. (1)
- 2.5 Bulani dzina la fhethu hune Mpho a shuma hone. (1)
- 2.6 Bulani hune Mpho na Maria vha fana na u fhambana hone. (4)
- 2.7 Nweledzani muhumbulo muvhi une wa khou dalela Mpho. (2)
- 2.8 Ndi tshini tshine tsha vho ita uri Mpho a vhone musadzi wawe sa khaladzi. (1)
- 2.9 Ndi zwifhio zwine Maria a ita zwi bviselaho mvumbo yawe khagala? Bulani ZWIVHILI. (2)
- 2.10 Nangani ZWINA zwine na vhona zwi zwone kha mutevhe u tevhelaho:
- 2.10.1 Phophi o vha e mudedekadzi.
- 2.10.2 Phophi ndi musadzi a fulufhedzeaho.
- 2.10.3 Phophi o vha a tshi funa Mpho nga mbilu yawe yothu.
- 2.10.4 Phophi o vha a tshi zwifha.
- 2.10.5 Mpho o vha a si na goloi.
- 2.10.6 Mashudu o vha e mabalane muvhusoni. (4)
- 2.11 Bulani masiandaitwa a lufuno lwa Mpho na Maria siani la mita. Bulani ZWINA. (4)
- 2.12 Mbudziso dzi tevhelaho dzi fhinduleni nga u ri *Ndi zwone* kana *A si zwone*, ni dovhe ni tikedze:
- 2.12.1 Ndatiso ndi khonani ya Mashudu. (2)
- 2.12.2 Mashudu o vhulahwa nga Vho-Ravhutsi. (2)
- 2.13 Inwi ni vhona izwi zwe Maria a ita zwa u ambisa Mpho zwi tshi tendisea naa? Tikedzani. (2)
- 2.14 Vhudifari ha Mpho mushumoni na hayani ni vhona vhu tshi tangedzea? Tikedzani. (3)
- 2.15 Ni a pfela vhuṭungu Mashudu kha zwe a lovhisa zwone naa? Tikedzani. (2)
- [35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA

FINDINKODO – TT Mudau

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha idzo dzi re afho fhasi.

MBUDZISO 3 (Mbudziso ndapfu)

Vhulapfu ha phindulo ya mbudziso ndapfu kha vhu vhe maipfi a u bva kha 250 u ya kha 300.

Talutshedzani uri muṇwali o kona u gumafhi u bvisela khagala puloto ya ḍirama iyi. [35]

MBUDZISO 4 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani mafhungo a re afho fhasi uri ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho:

Coetzee: (E ethe) Uḷa muloro wo fhela. Makomonisi o dzhia shango. (U mbo hoha fola ḷawe zwone zwone.) De Wit asuyu na maṭaṭa awe. U nga sa muthu a songo fhendaho saikholodzhi ya murema. Kha miṇwaha ya mahumi maṇa yo fhiraho, ḷihoro ḷino ḷo kundwa nga u takula tshiimo tsha murema. Nṭhani ha zwenezwo, a re murema a tsikeledzwa o tsikeledzwa. Zwino murema o ḍivhofholola, a re mutondovhedzi u ri kha murema, "Idai ndi u ise zwisimani zwa maḍi a ḍifhaho." Tsilu ndi ḷine ḷa nga tenda hezwo.
(Hu pfala u omba-omba)
Ndi nnyi zwino vhusiku honovhu? Matshelo ndi fanela u vhone na De Wit. Ndi vhona u nga ...
(Hu pfala ipfi)
(U mbo isa nḍevhe) Nga ngomu!
(Hu dzhena DeWit)

De Wit: A tho ngo ḍela manzhi.

Coetzee: Amba zwe wa ḍela zwone. (U a mu furaleta)

De Wit: Khezwi u tshi sedza thungo?

Coetzee: Wo rengisa lushaka lwa mavhuru. Wo khakha zwinzhisa. Muafurikanere o ri vhea hafhala e na nḍivho.

De Wit: Coetzee, u khou kalaha.

Coetzee: Arali nne ndi tshi kalaha, iwe mathina u vha u tshi khou yafhi? Kani nne ndi tshi kalaha iwe u vha mutukana?

De Wit: Mphe kofi ndi nwe.

Coetzee: A hu na kofi ine mudzia u rengisa lushaka a do i nwa. Ngoho, kofi yanga a u nga i wani. Ipfa hafha, ita zwine wa ita, nne ndi khou bva tshothe kha polotiki. Ndi toda u awela.

De Wit: Mulandu?

Coetzee: A thi vhoni lihora la lushaka li tshi do dovha la vha muvhuso. Zwine wa zwi humbula ndi muloro une wa sa do bvelela. Vharema a si zwidahela.

De Wit: Dzina la lihora la lushaka li do dovha la nwalwa nga huswa buguni dza divhazwakale.

Coetzee: Muloro wavhudi. Isani phanda. Nne ndi yo dilela phentsheni dzanga burasini yanga hangei.

- 4.1 Bulani madzina mararu a vharangaphanda vha lihora la lushaka. (3)
- 4.2 Talutshedzani fhethu na tshifhinga tshine aya mafhungo a khou bvelela ngatsho. (2)
- 4.3 Bulani mushumo une Coetzee a shuma wone. (1)
- 4.4 Nani dzina la lihora line la khou vhusa khathihi na murangaphanda walo. (2)
- 4.5 Nani minwaha ye lihora la lushaka la vhusa yone na zwe la kundelwa u zwi bveledza. (2)
- 4.6 Nwalani lushaka lune lwa pfi lwo rengiswa na we a lu rengisa. (2)
- 4.7 Vhambedzani zwine zwa fana vhukati ha De Wit na Coetzee. (2)
- 4.8 Talutshedzani zwe zwa ita uri Coetzee a ambe aya mafhungo. (2)
- 4.9 Sumbedzani masiandaitwa e a bveledzwa nga mulandu wa aya mafhungo. (2)
- 4.10 Talutshedzani muhumbulo muhulwane we wa ita uri Coetzee a ambe aya mafhungo. (2)

- 4.11 Mbudziso dzi tevhelaho dzi fhinduleni nga u ri *Ndi zwone* kana *A si zwone*, ni dovhe ni tikedze phindulo yaṅu:
- 4.11.1 Mavhuru vho ṅea murema mbofholowo. (2)
- 4.11.2 De Wit ndi ene o dalelaho Coetzee hayani hawe. (2)
- 4.11.3 Skosana o vha e murangaphanda wa ḽihoro ḽa lushaka. (2)
- 4.12 Kha mutevhe u tevhelaho inwi riwalani mafhungo MAVHILI a songo khakheaho:
- 4.12.1 De Wit u khou lwela u bva kha muvhuso wa mbuelano.
- 4.12.2 Skosana na Coetzee vho vha vha tshi thusana kha u lwa na muvhuso wa mbuelano.
- 4.12.3 Coetzee u ḽo ya u ḽilela phentsheni dzawe bulasini.
- 4.12.4 Muvhuso wa mbuelano wo katela Madimokirati na Makomonisi. (2)
- 4.13 Ni a tendelana naa na muhumbulo wa Coetzee mafhungoni aya? Tikedzani. (3)
- 4.14 Vhudipfi haṅu ndi vhufhio kha aya mafhungo? (2)
- 4.15 Ni a pfela vhuṭungu De Wit kha zwine ha pfi u khou zwi ita naa? Tikedzani. (2)

[35]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha idzo dzi re afho fhasi.

MBUDZISO 5 (Mbudziso ndapfu)

Vhulapfu ha phindulo ya mbudziso ndapfu kha vhu vhe maipfi a u bva kha 250 u ya kha 300.

NDI A PUTEDZA HA ITEA DEMBE

Talutshedzani uri muṇwali o kona u gumafhi u bvisela khagala puloto ya nganeapfufhi iyi.

[35]

MBUDZISO 6 (Mbudziso pfufhi)

RI NGA KUNDA

Vhalani mafhungo a re afho fhasi uri ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho:

Khevha Vho-Tshikhudo nga duvha li tevhelaho afha mudini wa Vho-Kwinda. Vho dela ene Azwifarwi hafhu. Mashudu vha wana a tshi di vha hone hafha hayani. U khou di sokou niwala-niwala idzo bugu dzawe. "Hai khotsimunene ndo vha ndo no tshuwa uri a thi nga mu wani lini. Ndo ita mashudu nga maanda. Ndi ri kani zwiḽa zwe nda mu vhona vhege yo fhiraho a tshi ri o pfedza tshikoropo zwo mbo di ita." Vho-Tshikhudo vha khou ralo vha tshi khadana na ene Azwifarwi.

"Vhone, nṇe ndo tovhowa," o ralo Azwifarwi a tshi khou vha netshedza tshidulo. Ndi vho sokou vuwa ndi tshi niwala-niwala dzibugu nga hone u borea. Hezwiḽa zwa tshikoropo a zwo ngo vhuya zwa ita. Mathina hezwiḽa ndi tshi khou ya ho vha ho no di dzhena muthu. Hone vha vuwa hani muhulwane wanga?"

"Riṇe a ri ambi murathu. Ri sokou vhona zwenezwo zwa vhana vha no sokou mona-mona vha sa wani mishumo. Habe inwi zwino ndi niwaha wa vhungana no sokou dzula ni sa shumi?"

"Ndi niwaha wa vhuraru. Ndo mona na shango heli lothe nazwino a hu na muvhundu une ndi si u divhe. Vha divhe u khou mona nga ifhio tshelede? Muvhuso ngoho a u fulufhedzei. Zwino vha khou la riṇe vhe ra vha ketha vho ri hangwa."

Vho ri u pfa a tshi ralo Vho-Tshikhudo vha pfa vho tou takala. Zwi tou nga fhungo lavho li do swikisea zwavhudi. Vhukuma vho tendelana nae uri muvhuso a hu na zwine wa khou ita. Zwi hulu ngauri wo hangwa vhatu vhe vha u dzhenisa.

"Ni a divha Azwifarwi, havha vhanna vho vha vho tea heli vundu lashu vha tshi khou li londesa. Ni divhe vho winela kule nga maanda, 97%. Zwino hezwo zwithu vho no tou zwi hangwa. Nne fhedzi ndi vhona unga na rine ro zwi khakha."

- 6.1 Bulani tshifani tsha Azwifarwi. (1)
- 6.2 Bulani dzina la mushumo we Azwifarwi a vha o gudela wone. (1)
- 6.3 Nwalani mutevhe wa madzina MARARU a madzangano o bulwaho kha nganeapfufhi iyi. (3)
- 6.4 Bulani dzina la muiwaleli wa Azwifarwi. (1)
- 6.5 Bulani tshifani tsha Vho-Tshikhudo. (1)
- 6.6 Vhambedzani Vho-Tshikhudo na Joshua, ni sumbedze hune vha fana hone. (4)
- 6.7 Ndi ngani ho vha na vhatu vhanzhi vhe vha di nwalisa kha dzangano la Vho-Tshikhudo? (1)
- 6.8 Nweledzani muhumbulo muhulwane we wa ita uri Vho-Tshikhudo vha thome dzangano. (2)
- 6.9 Zwo tutuwedzaho Azwifarwi u di nwalisa kha dzangano la polotiki ndi zwifhio? (2)
- 6.10 Ndi zwifhio zwe Azwifarwi a ita musi a tshi tangedza Vho-Tshikhudo mudini wawe zwi sumbedzaho uri u a funa vhaeni? Bulani ZWIVHILI. (2)
- 6.11 Ndi zwifhio zwi sumbedzaho uri Vho-Tshikhudo vho pfesesiwa kha uyu mutangano wa zwa polotiki? (2)
- 6.12 Mbudziso dzi tevhelaho dzi fhinduleni nga u ri **Ndi zwone** kana **A si zwone**, ni dovhe ni tikedze phindulo yanu:
 - 6.12.1 Vho-Tshikhudo vho wana Azwifarwi o ya tshikoroponi. (2)
 - 6.12.2 Azwifarwi o vha o no fhedza minwaha mitanu a tshi khou toda mushumo a sa u wani. (2)
 - 6.12.3 Mutangano a wo ngo vulwa nga thabelo? (2)

- 6.13 Nga ndila ine Vho-Tshikhudo vha khou kakarika ngayo kha u thoma ili dzangano, ni vha vhona vhe muthu-de? (2)
- 6.14 Nga kuvhonele kwanu, ni vhona zwo vha zwo tea na uri Azwifarwi a vhe murado wa dzanganõ la Vho-Tshikhudo? (2)
- 6.15 Arali ni Vho-Tshikhudo, no pandelwa kha lihora livhusi, no vha ni tshi nga ita mini? (2)
- 6.16 Zwe Vho-Tshikhudo vha fulufhedzisa vhathu mutanganoni zwi a tendisea naa? Tikedzani phindulo yanu. (3)
[35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI

MBUDZISO 7 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho:

Vha songo nala – TZ Ramaliba

- 1 Naho duvha li tshi otsha nama
- 2 Madumbu a tshi tita lwa u tita
- 3 Mibvumbi ya shanduka zhalapanaiwa;
- 4 Ndi zwa vhutshilo vha songo neta.
- 5 Vhutshilo ndi tsimu vhu mela tshene
- 6 Muthu ndi muthu u farwa nga mphigela
- 7 La kovhela li kha thoho zwa nga zwiinwe-vho;
- 8 Naho zwo vhifha lwa u vhifha, vha songo nala.
- 9 Naho zwa kombama lwa u kombama;
- 10 Wa shengedzwa nga vhashaya khathutshelo
- 11 Naho vha tuwa nga fumi mutani;
- 12 Zwothe ndi zwa vhutshilo vha songo neta.
- 13 Vhathu ndi vha dzinndwa;
- 14 Vhainwe ndi vha u talana;
- 15 Vhainwe vha a tswela;
- 16 Zwothe ndi zwa vhutshilo vha songo neta.
- 17 U kundwa ndi ha vhathu;
- 18 U shengela hu da vhathuni;
- 19 Naho dakalo li songo balelwa iwe
- 20 Zwothe ndi zwa vhutshilo kondelela.
- 21 U kondelela hu disa dakalo;
- 22 U kondelela hu disa zwivhuya
- 23 U bva biko hu disa lupfumo;
- 24 A hu netiwi vha songo neta.
- 25 Naho vhavhi vha vha vutshela
- 26 Naho dumbu la vha khakhedza;
- 27 Naho mitumba i tshi vha wela
- 28 Kha vha dzikise mbilu yavho vha songo neta.

- 7.1 Bulani zwithu ZWIVHILI zwine zwa diswa nga u kondelela. (2)
- 7.2 Kha ndima ya vhuṇa, ṇwalani mutevhe wa zwithu zwine zwi si tee u netisa muthu naho zwi tshi khou bvelela vhutshiloni. Bulani ZWIRARU. (3)
- 7.3 Topolani mutaladzi u sumbaho uri zwi a itea vhathu vha lovha nga vhunzhi mutani. (1)
- 7.4 Ṇeani pfanapheledzo ya tshiṭanza tsha 5. (1)
- 7.5 Talutshedzani muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi. (2)
- 7.6 Vhudipfi ha murendi ndi vhufhio? (1½)
- 7.7 Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho nga u ri *Ndi zwone* kana *A si zwone* ni dovhe ni tikedze:
- 7.7.1 Vhathu a vho ngo tea u shengela. (2)
- 7.7.2 Vhulwadze vhu fara muthu muṇwe na muṇwe ane a khou tshila shangoni. (2)
- 7.8 Ṇeani ṭhalutshedzo ya mutaladzi wa 23. (1)
- 7.9 Kha mutaladzi wa 5 murendi o shumisa ṭimetafore. Sumbedzani uri u ṭodou ri vhudza mini nga figara hei ya muambo. (2)
[17½]

MBUDZISO 8 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni ḁo kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho:

Ro ṭangana – AC Bvumbi

- 1 Nṇe na inwi
- 2 Ro ṭangana ndi songo humbula
- 3 Mbilu dzashu dza ṭangana
- 4 Dza vha mbilu nthihi
- 5 Ra humbula mazha
- 6 Dzo vhoxwa nga lufuno
- 7 Ra hotola rothe.

8	Lwendon ¹ i ri tshimbila ro hakana
9	Ri tshi posa maga khathihi
10	Ri tshi swika murunzini ra awela ro ² the
11	Ri tshi takuwa ra takuwa ro ³ the
12	Hu si na l ⁴ uiwe lunako lu nkambaho.
13	Nda farwa nga ndala ni a ntikela khali
14	Nda farwa nga dora ni nkela ma ⁵ di
15	Nda farwa nga d ⁶ uda ni a nkota
16	Nda dzhenwa nga mbiti ni a nk ⁷ huthadza
17	Wanga muya wo fhola.
18	Ri la ndilo nthi ⁸ hi
19	Ri kuvhatedzana nguvho nthi ⁹ hi
20	Ri amba nga ipfi lithi ¹⁰ hi
21	Ra thathedza vhavilinganyi
22	Vhokhu ¹¹ the vha re zwifhet ¹² i.

- 8.1 Neani mutevhe wa zwithu ZWINA zwine zwa itelwa mufunwa zwi wanalaho kha tshitanza tsha 3. Shumisani maipfi a¹³u. (4)
- 8.2 Kha ndima ya u thoma hu na zwithu ZWIVHILI zwine avha vhafunani vha ita khathihi. Zwi buleni nga maipfi a¹⁴u. (2)
- 8.3 Neani pfanapheledzo ya tshitanza tsha 4. (1)
- 8.4 Talutshedzani muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi. (2)
- 8.5 Vhudipfi ha murendi ndi vhufhio tshirendoni itshi. (1½)
- 8.6 Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho nga u ri **Ndi zwone** kana **A si zwone**, ni dovhe ni tikedze:
- 8.6.1 Vhafunani avha vho vha vha tshi tenda u vilinganywa nga vhokhu¹⁵the. (2)
- 8.6.2 Vhafunani avha vho vha tshi la vho¹⁶the. (2)
- 8.7 Neani thalutshedzo ya mutaladzi wa 20. (2)
- 8.8 Kha ndima ya u thoma topolani mutaladzi u sumbedzaho uri vhafunani avha vho funana vha songo zwi humbula. (1)
- [17½]

MBUDZISO 9 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho:

Ho nengiwa: 17 Lamabamai 1988 – WMR Sigwavhulimu

- 1 Madida mbilu, madida mbilu
- 2 Muri wa murunzi wo sikuwa
- 3 Venda lo alaŋwa nga gole litswu
- 4 Duvha lo kovhela hu masiari.
- 5 Ri vhidzelela nnyi wee,
- 6 Ri pfiwa nga nnyi wee
- 7 Kha vhutungu vhungafha
- 8 Ho tsikaho shango la Venda.
- 9 Inwi zwiŋoni ni fhufhafhufhaho
- 10 Inwi miri na dzithavha
- 11 Na inwi milambo ni elelaho
- 12 No vhona mini, no pfa mini.
- 13 Ni a zwi divha naa zwo waho
- 14 A no ngo zwi pfa naa zwa u xa ha mativha
- 15 Yawee, ro tangulwa
- 16 Khosi muphuresidennde Vho PR Mphephu vho dzama.
- 17 Iwe duvha u nengeledzaho u tshi bva vhubvaɖuvha.
- 18 Wo vha u hone muhali washu a tshi bva
- 19 Nazwino u hone wo mu vhona a tshi kovhela
- 20 A suvhela maswiswini a vhuhwi.
- 21 Zwa Mudzimu a zwi fhedzwi nga muthu
- 22 Ndi thai i si na mubuli
- 23 Lufu ndi lamidza la ndozwo
- 24 Li godimisa vhahali na magoswi.
- 25 Ri na afhio maano?
- 26 Vhutali hashu ndi vhufhio?
- 27 Dzinzambo dzashu dzi ngafhi?
- 28 Ri fhufhe nzarara ri pfuke mulavhu
- 29 Kha ri rudze mbilu ri zwi tangedze
- 30 Muhali vho ya vhuaweloni ha mirafho
- 31 Zwe vha shuma vho shuma
- 32 Ndi lone ifa lashu.

- 9.1 Bulani dzina la khosi yo dزامaho. (1)
- 9.2 Vhuimo ha khosi iyo ho vha vhu hani kha lushaka lwa Vhavana? Bulani VHUVHILI. (2)
- 9.3 Bulani zwithu ZWIVHILI zwa mupo zwine murendi a lavhelela uri zwi fanela u divha nga ha lufu ulu. (2)
- 9.4 Topolani mutaladzi u sumbaho uri mufu vho sia vho shumela shango lavho. (1)
- 9.5 Nani pfanapheledzo ya tshitanza tsha 2. (1)
- 9.6 Talutshedzani muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi. (2)
- 9.7 Vhudipfi ha murendi ndi vhufhio tshirendoni itshi. (1½)
- 9.8 Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho nga *u ri Ndi zwone* kana *A si zwone*, ni dovhe ni tikedze:
- 9.8.1 Lufu lu dela magoswi fhedzi. (2)
- 9.8.2 Vhathu ri tea u tangedza lufu. (2)
- 9.9 Talutshedzani zwine mutaladzi wa 2 wa amba zwone. (2)
- 9.10 Ndi zwifhio zwine murendi a khou todou zwi bvisela khagala nga mutaladzi wa 18. (1)
- [17½]

MBUDZISO 10 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho:

A todaho munamba ndi nnyi? – TT Mudau

- 1 A todaho munamba ndi nnyi?
- 2 Nduhu na tshikoli muli wazwo ufhi?
- 3 Dzi lilaho u ruthutha mipale iyi
- 4 Dzi none nga manona a shango
- 5 Dikandeni kha khei, dikandeni nandi
- 6 Ni pfe mutoli wa mbofholowo ni gana!
- 7 Ni vhumbuluwe kha "king bed" ni khosi.

8	Ilani, inwani ni khane sa namana
9	Ni si hangwe gwala la mbofholowo,
10	Ni si livhale mitodzi ya mulovha.
11	Dikandeni ni kha mitodzi ya tshililo
12	Ni lilele u pwashekanywa ha mbondo
13	Dza tshitalula, tshandanguvhoni na tshikhuna.

- 10.1 Bulani tshinwe tsha zwiliwa zwine murendi a ri a zwi na muli. (1)
- 10.2 Nwalani mutevhe wa zwithu zwo fheliswa zwa vha zwi tshi tambudza vhathu musi vha sa athu wana mbofholowo. Bulani ZWIVHILI. (2)
- 10.3 Bulani zwine murendi a khou tutuwedza vhathu uri vha diphine ngazwo. (1)
- 10.4 Topolani mutaladzi u re na ndovholo ya ipfi. (1)
- 10.5 U ya nga ha murendi, hu na zwithu zwine vhathu vha nga diphina ngazwo musi vho wana mbofholowo. Inwi bulani ZWIVHILI. (2)
- 10.6 Talutshedzani muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi. (2)
- 10.7 Vhudipfi ha murendi uyu ndi vhufhio? (1½)
- 10.8 Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho nga u ri **Ndi zwone** kana **A si zwone**, ni dovhe ni tikedze:
- 10.8.1 Vhathu a vho ngo tea u hangwa thambulo ya musi vha sa athu u wana mbofholowo. (2)
- 10.8.2 Shango lashu a li na lupfumo lune vhathu vha nga diphina ngalwo. (2)
- 10.9 Talutshedzani zwine mutaladzi wa 10 wa amba zwone. (1)
- 10.10 Mutaladzi 8 wo shumisa lifanyisi, sumbedzani uri murendi u todou ri vhudza mini nga mbambedzo heyi. (2) [17½]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUTE: 70